

Asia: VN/23497/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi opintotukilain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomiot esitysluonnoksesta

Esityksen keskeisenä tavoitteena on opiskelijoiden toimeentuloedellytysten ja päätoimisen opiskelun tukemisen turvaaminen korottamalla opintolainan valtioneuvoston takausta. Into katsoo, että tavoite on oikea, mutta keino ei ole tarkoituksenmukainen.

Kuten esityksessäkin todetaan, valtioneuvoston takauksen korotus lisää opintotuen lainapainotteisuutta. Into korostaa, ettei opintotuen lainapainotteisuutta tule vahvistaa, vaan olennaista olisi korottaa opintorahaa. Into ei kannata opintotuen lainapainotteisuuden vahvistamista. On kuitenkin selvää, että opiskelijoiden taloudellista tilannetta tulee parantaa.

Esityksessä tuodaan esille, että opintolainan valtioneuvoston takauksen korottaminen turvaisi osaltaan myös opiskelijan ostovoimaa. Into painottaa, että opiskelijoiden ostovoiman vahvistaminen tulisi tehdä korottamalla opintorahaa, ei velkapääomaa. Into on huolissaan opiskelijoiden ylivelkaantumisen lisääntymisestä, sillä esitys tulee lisäämään opiskelijoiden velkataakkaa.

Kuten esityksessäkin tuodaan esille, valmistelussa oleva asumistuen uudistus ja perusturvaetuksien indeksitarkistusten jäädyttäminen vaikuttavat opiskelijoiden toimeentuloon ja täysipäiväisen opiskelun edellytyksiin. Into korostaa, että näiden muutosten yhteisvaikutuksessa on kyse merkittävästä opiskelijoiden toimeentulon ja aseman heikentämisestä. Into katsoo, että esityksessä olisi tullut tarkastella tarkemmin hallituksen eri esitysten yhteisvaikutuksia. On huomattava, että hallituksen kaavailemat muutokset kumuloituvat jo ennestään heikossa asemassa oleville henkilöille. Into vastustaa opiskelijoiden toimeentulon ja aseman heikentämisestä.

On myös huomattava, että opiskelijoiden hyvinvointi on laskenut ja mielenterveyshaasteet lisääntyneet, ja taloudellisen tilanteen heikentyminen sekä toimeentulovaikkeudet lisäävät

opiskelijoiden ahdistusta ja muita mielenterveysongelmia. Myös koulutusalojen väliset erot tulevan työllistymisen varmuuden suhteen asettavat opiskelijoita keskenään eriarvoiseen asemaan velkaantumisriskin äärellä. Lainapainotteisuus voi myös johtaa opiskelijan omien vahvuuksien kannalta epätarkoituksenmukaisiin alavalintoihin. Into korostaa, että on panostettava nykyistä vahvemmin opiskelijoiden riittävään toimeentuloon ja hyvinvointiin, opintojen ja työn tarkoituksenmukaiseen yhteensovittamiseen sekä opintojen suorittamisen sujuvuuteen. Opintotuen lainapainotteisuuden lisääminen ei ole tässä kestävä ratkaisu.

Esityksen tavoitteena on myös vahvistaa lasta huoltavien opiskelijoiden taloudellisia edellytyksiä päätoimiseen opiskeluun korottamalla opintorahan huoltajakorotusta. Into katsoo, että opintorahan huoltajakorotuksen korottaminen on tarkoituksenmukaista, mutta korostaa, että se ei ole riittävä keino turvata opiskelijoiden toimeentuloa ja päätoimisen opiskelun edellytyksiä, kun toimeentuloa muilla valmistelussa olevilla muutoksilla heikennetään.

Esityksen tavoitteena on lisäksi turvata nuorimpien opiskelijoiden opintolainan riittävyys paremmin koko lukukauden ajalle ja ehkäistä toisen asteen opiskelijoiden tarpeetonta velkaantumista lisäämällä opintolainojen lukukausikohtaisten nostokertojen määrää. Into katsoo, että nostokertoja voidaan lisätä, mutta kokonaisuudessaan se ei estä opiskelijoiden velkaantumista, kun opintotuen lainapainotteisuutta kuitenkin vahvistetaan.

Esityksen mukaan opintolainan valtioneuvoston ja opintorahan huoltajakorotuksen tason korottaminen turvaisi opiskelijoiden toimeentuloedellytyksiä ja voisi vähentää niiden opiskelijoiden tarvetta toimeentulotukeen, joiden toimeentuloa valmisteilla oleva asumistuen uudistus heikentää. Into katsoo, että opiskelijoiden toimeentulotuen tarpeen vähentäminen on tärkeää. Tarkoituksenmukaista ei kuitenkaan ole, että tämä tehdään opintotuen lainapainotteisuutta vahvistamalla. Esityksessä myös todetaan, ettei vaikutusten arvioinnissa ole huomioitu, että yleiseen asumistukeen tehtävät uudistukset voivat lisätä opiskelijoiden toimeentulotuen käyttöä. Into katsoo, että tämä on puute: on todennäköistä, että yleisen asumistuen leikkaukset tulevat kasvattamaan toimeentulotukimenoja. Toimeentulotukeen liittyvä byrokratia myös vie suoraan edellytyksiä täysipainoiselta opiskelulta.

Esityksessä tuodaan esille, että hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti hallitus on käynnistämässä kuluvalle hallituskaudella opintotuen kokonaisuudistuksen. Into katsoo, että opintotuen kokonaisuudistus on tärkeää toteuttaa. Into kuitenkin huomauttaa, etteivät esityksen mukainen lainapainotteisuuden vahvistaminen ja muut hallituksen valmistelemat muutokset asumistuen leikkauksista indeksijäädytyksiin ole viemässä uudistamista oikeaan suuntaan. Kokonaisuudistuksen yhteydessä olisi tarkoituksenmukaista turvata riittävä opintorahan taso. Edellinen selvitys opintotuen uudistamisesta (Uusitalo 2016) rakentui lähtöoletukseltaan säästövaatimukselle. Into huomauttaa, että leikkaaminen ei ole implisiittisesti uudistamista ja vaatii kokonaisvaltaisempaa selvitystä kokonaisuudistuksen pohjaksi.

Hallitusohjelman eräänä keskeisenä tavoitteena on koulutustason nostaminen. Into katsoo, ettei esitys ei tue kestävästi tätä tavoitetta. Koulutustason nostaminen edellyttää opiskelijoiden toimeentuloon panostamista myös pidemmällä tähtäimellä, jotta myös köyhemmistä taustoista tulevat nuoret uskaltavat opiskella mahdollisimman pitkälle. Into näkee, että opintotuen lainapainotteisuuden kasvattaminen lisää opiskelijoiden taloudellista epätasa-arvoa lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Into katsoo, että tarpeen on opintotuen korottaminen lähemmäs minimitoimeentulon tasoa.

Lisäksi Into haluaa kiinnittää huomiota siihen, että lausuntokierrokselle on annettu aikaa vain kaksi viikkoa tavanomaisen kuuden viikon sijaan. Lyhyempää lausuntoaikaa perustellaan budjettilakien aikataululla. Into huomauttaa, ettei tämä edistä laadukasta lainsäätämistä.

Lausunnonantajan näkemykset opintorahan huoltajakorotuksen korottamisesta

Esityksen mukaan opintorahan huoltajakorotusta korotetaan 30 eurolla kuukaudessa, jolloin huoltajakorotus olisi jatkossa 141,63 euroa kuukaudessa.

Into katsoo, että huoltajakorotuksen korottaminen on tarkoituksenmukaista ja Into kannattaa sitä. Into kuitenkin huomauttaa, ettei tämä ole vielä riittävää, vaan olennaista olisi korottaa opintorahaa. On huomattava, että huoltajakorotuksen korottaminen on vähäinen toimi verrattuna yleisen asumistuen leikkaamiseen ja indeksikorotuksen jäädyttämiseen eikä kompensoi riittävästi niiden vaikutuksia. Esitykseen olisi tarvittu kattavampaa kokonaisarviointia. On huomattava, että monet perheelliset opiskelijat ovat myös työssäkäyviä, ja asumistuen suojaisuuden poistaminen heikentää heidän taloudellista tilannettaan olennaisesti. Kokonaisuudessaan opiskelijoiden talous ja ostovoima tulevat hallituksen toimien seurauksena heikkenemään.

Lausunnonantajan näkemykset opintolainan valtioneuvoston korottamisesta

Esityksessä opintolainan valtioneuvoston määrää ehdotetaan korotettavaksi 650 eurosta 850 euroon kuukaudessa Suomessa opiskelevalla ja 800 eurosta 1 000 euroon kuukaudessa ulkomailla opiskelevalla. Alle 18-vuotiaiden valtioneuvoston määrä nousisi 300 eurosta 400 euroon kuukaudessa.

Into korostaa, että opiskelijoiden toimeentuloa tulee parantaa. Into kuitenkin katsoo, ettei opintolainan valtioneuvoston määrän kasvattaminen ole oikea keino, vaan tarkoituksenmukaisempaa olisi korottaa opintorahaa ja luopua indeksijäädytyksistä. Into ei kannata opintotuen lainapainotteisuuden vahvistamista.

Kuten esityksessä todetaan, opintolainan käyttö on kasvanut viime vuosina. Tämän taustalla nähdään elinkustannusten kasvu, opintotuen lainapainotteisuuden vahvistuminen sekä aikaisempi alhainen korkotaso. Kuten esityksessä tuodaan esille, THL:n perusturvan riittävyyden arviointiraporttien mukaan opiskelijan nykyinen sosiaaliturva riittää kattamaan minimikulutuksen mukaiset viitebudjetit vain opintolainan kanssa. Into katsoo, ettei tämä ole tarkoituksenmukaista.

Esityksessä edelleen todetaan, että valtiontalouden tasapainottamiseen liittyvien toimenpiteiden vuoksi korotuksia opintorahan määrään ei ole mahdollista tehdä. Into kuitenkin korostaa, että kyse on poliittisista valinnoista. On huomattava, että pidemmällä aikavälillä lainamäärien kasvu voi lisätä valtion takausvastuunonoja, kuten esityksessäkin todetaan. Siinä tuodaan myös esille, että valtion takausvastuunot ovat olleet viime vuosina kasvussa, koska lainamäärät ovat lisääntyneet opintotuen lainapainotteisuuden takia. Esityksessä tuodaan myös esille, että valtiontakauksen enimmäismäärän korottaminen voi johtaa opiskelijoiden aiempaa suurempaan velkaantumiseen ja velkaongelmien yleistymiseen. Into painottaa, että on selvää, että velkaantuminen ja myös velkaongelmat tulevat lisääntymään esityksen seurauksena.

Etsivän nuorisotyön ja työpajojen ammattilaisten kokemusten perusteella tiedämme, että erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat nuoret ja koulutuksessa perinteisesti aliedustettuihin ryhmiin kuuluvat eivät usein mielellään hyödynnä lainaa opiskelujensa rahoittamiseen. Heidän luottamuksensa työllistymisen ja lainan takaisinmaksun todennäköisyyteen koulutuksen jälkeen on yleensä heikompaa kuin vakaammasta sosioekonomisesta taustalla tulevilla opiskelijoilla. On myös huomattava, ettei opintolainan kasvattaminen houkuttele etenäkään niitä nuoria, jotka ovat valmistumassa aloille, joiden tulotaso on matala. Lisäksi korkotason nouseminen huolettaa monia opiskelijoita ja luo epävarmuutta tulevasta. Esitys ei siis edes lähtökohtaisesti ole parantamassa kaikkien opiskelijoiden toimeentuloedellytyksiä. Into pitää epäkohtana myös sitä, ettei esityksessä olla nostamassa määräajassa korkeakoulututkinnon suorittaneiden opintolainan hyvitysosuutta, vaikka velkapääoma kasvaa.

Into korostaa, että hallituksen eri esityksen yhteisvaikutuksesta opiskelijoiden etuustaso ja toimeentulomahdollisuudet heikkenevät merkittävästi. Tämä ei ole tarkoituksenmukaista. Asumistuen leikkausten myötä kriittisin tilanne on kaupungeissa, joissa vuokrataso on korkein, erityisesti pääkaupunkiseudulla. Tämä voi lisätä toimeentulotuen tarvetta. On myös huomattava, että muutosten myötä moni opiskelija joutuu lisäämään opintojen ohessa työskentelyä toimeentulonsa varmistamiseksi. Tämä voi viivästyttää valmistumista. Lisäksi se voi kasvattaa toimeentulotuen tarvetta tilanteessa, jossa opintotukioikeus on jo päätynyt, mutta tutkintoa ei ole vielä saatu suoritettua.

Esityksessä todetaan, että opintolainojen määrän kasvun ja lainapainotteisuuden lisääntymisen vaikutuksia sekä opiskeluaikaisen että opiskelun jälkeisen ajan toimeentuloon, työssäkäynnin kannustimiin sekä jatkokouluttautumisedellytyksiin tulee selvittää ja arvioida tarkemmin opintotuen kokonaisuudistuksen yhteydessä. Into katsoo, että tämä tarkastelu on tarpeen, mutta näitä vaikutuksia olisi tullut arvioida jo nyt.

Lausunnonantajan näkemykset muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden opintolainan lukukausikohtaisten nostokertojen lisäämisestä

Esityksen mukaan opintolainan nostoehtoja muutetaan siten, että muussa oppilaitoksessa kuin korkeakoulussa harjoitettaviin opintoihin tarkoitettu opintolaina olisi nostettavissa lukukauden aikana kahdessa erässä nykyisen yhden erän sijaan. Näin ollen koko lukuvuoden opintolaina olisi

nostettavissa vähintään neljässä erässä. Kyse olisi paluusta ennen vuoden 2017 uudistusta olleeseen käytäntöön.

Kuten esityksessä todetaan, tämä voi parantaa opintolainan riittävyttä tasaisemmin koko lukukauden ja lukuvuoden ajalle, kun opintolainaa ei voisi enää nostaa kerralla lukukauden alussa. Into korostaa, että kokonaisuudessaan muutos ei kuitenkaan vähennä opiskelijoiden velkataakkaa tai ylivelkaantumisen ongelmia, jotka ovat esityksen myötä pikemminkin kasvamassa.

Esityksessä tuodaan esille, että Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomuksessa on suositettu etsimään keinoja lisätä toisen asteen opiskelijoiden lainaturvallisuutta. Into kuitenkin huomauttaa, että opintolainan nostamisessa on kyse toimeentulon turvaamisesta. Esityksessä esille tuotu väärinkäytösten ehkäisy ei ole kestävä peruste rajata opintolainan nostokertoja. Toisaalta opintolainan nostamiseen kerralla saattavat vaikuttaa myös arjenhallinnalliset haasteet. Tällöin opintolainan nostaminen neljässä erässä lukuvuoden aikana tukee vakaampaa taloudenhallintaa. Into korostaa, että olennaisinta olisi kuitenkin luopua indeksijäädytyksistä ja nostaa opintorahan tasoa.

Pietikäinen Reetta

Into - etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta